

Kelecsényi László

Mikor szerettem bele

Törőcsik Mariba?

Nincsen halál. Chaplin táncol, Garbo remegteti a szempilláit, Bogart cigarettára gyújt, Cybulski vonatra ugrik. A filmszínész nem hal meg soha. Senki ne mondja, hogy ez csak virtuális túlélés. Nem igaz. Bennünk élnek, halhatatlanok.

Ő is az, és az is marad. A színházi perc is halhatatlan tud maradni. Melis György feláll az asztalra Don Giovanniként. Latinovits ostorát suhogtatja, mint Cipolla lovag. Gábor Miklós Hamletje a függönybe dőf. Mind itt maradtak – hatalmas a holtan is elevenek társulata.

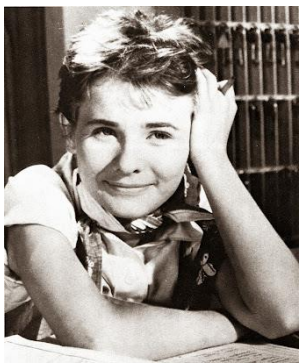
Mikor láttam őt először? A moziban persze, hol másutt? 1960 legelején elvittek egy magyar filmhez. Furcsa címe volt: *Gyalog a mennyországba*. Nem akkor szerettem bele. Tíz esztendő elején más fiatal színésznőért rajongtam. Nem írom le a nevüket, mert még a lexikonok is elfelejtkeztek róluk.

A hírnév persze már megvolt. Truffaut *Körhintá* utáni cannes-i rajongásáról csak később értesültünk. Törőcsik világszám lett – nem tudtunk róla. Amikor egy felújítása során először láttam, a feszes drámaisága hatott rám, nem a színésznő sebezhető, érzékeny bája. Egy gyereklány lázadt, bizisten

nem nőként hatott. A szabadulás nem nélküli angyala egy komor világban.

Akkortájt, s mikor nem, agyonszerepelte magát. Jöttek a filmek sorban, jók s rosszak, vegyesen. *Külvárosi legenda* – komoly, nagy feladat, ő is nagyszerű benne. *Két vallomás* – ki emlékszik rá? Vele s általa megoldódott az irodalmi adaptációk leányfiguráinak kérdése (*Édes Anna*, *Szent Péter esernyője*). Aztán megint gyereklány, szocialista Cilike, mindenki meg akarja menteni, de nem lehet komolyan nőszámba venni

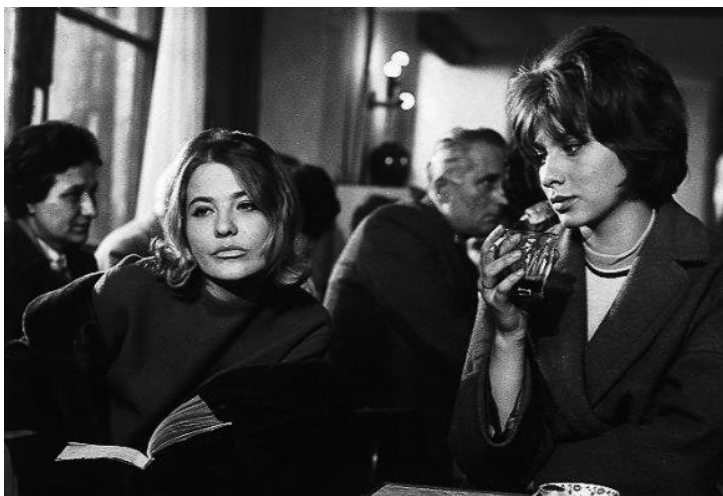
(*Kölyök*). Feledhető politikai filmekbe, erőltetett témájú dolgozatokba (*Álmatlan évek*, *Az ígéret földje*, *Bálvány*), kellett a bája, a hamvassága.

Előbb-utóbb megjelent igazi nőként is a fekete-fehér világunkról szóló fekete-fehér logikájú darabokban. Házastárs, már cseppet sem problémamentes ifjú feleség (*Két emelet boldogság*, *Házasságból*

elégleges). Már csábítani is tud, nem a védtelenségével, hanem önnön létével, önálló életprogramjával hat, akár irodalmi adaptáció részeként (*Pacsirta*) akár nagyívű politikai dráma mellékszereplőjeként (*Párbeszéd*) látjuk viszont.

Itt azért álljunk meg egy szakmai szóra. Törőcsik számára nincsen mellékszerep. Akármit oszt rá a rendező, akármilyen kis feladatot kap, nem tud árnyékban maradni. Úgy teszi ezt, hogy egyetlen kollégájának sem lép a lábára, nem veszi el előlük a show-t. Csak úgy, ott van. Nem lehet nem figyelni rá. Nézzük csak a *Párbeszéd* egyik jelenetét. 1956

novemberének viharos napjaiban vagyunk. A film női főszereplője (Semjén Anita) egy vendégekkel teli preszszóban ül, beszélget valaki mással. Nem messze tőle T. M., azaz szerelmi vetélytársa olvasgat egy könyvet. Vagy nem is olvas, a könyv csak fölösleges kellék. Kihívó figyelmeztetés a jelen-

léte. A történelem fordulna éppen nehezen olajozható kerekein, ám ő jelzi, hogy más is van a világon, nemcsak puskák és tankok; a vihar elvonul, de az érzelmek örökké élnek. Egy perc az egész, röpke pillanat egy többé-kevésbé (és méltatlanul) feledett magyar filmben – anno 1963.

Ha körkérdést intéznénk a rajongókhoz, hol, melyik filmjében a leginkább szeretetre méltó, vagy ne irtózzunk a szótól, a legszexepilesebb, magam a *Sikátorra* szavaznék. Rényi Tamás 1967-es filmje ugyan adaptáció, egy jó regény, Kertész Ákos azonos című írásának mozgóképes verziója, ám önálló és szintén érdeme alatt kezelt produkció. Főképpen Törőcsik Mari színészi jelenléte miatt.

Jelenlét? Csak az? Méltatlanul szerény itt ez a kifejezés. Törőcsik már lehetett volna sztár – ha a magyar kultúra tűrte volna ezt a jó értelemben is létező jelenséget. Törőcsik már lehetett volna szexszimbólum, ha a magyar világ nem ijedt volna meg a Muráti tehetségét, Szeleczy báját is felülütő Karády-fenomén messze ható tanulságától. Pedig

egy semmi kis szerep. Egy sors által megtépzott fiatalasszony, aki veszít a férfiakkal vívott csatájában, akit gyávaság és agresszió övez. Ám ezért lehet és kell őt jobban szeretni – a moziban. Onnan kijöve pedig

elgondolkodni, mit is csinált velünk? Miért szerettünk bele? Sajnáltuk? Igen, sajnáltuk. Szerettünk volna segíteni rajta? Igen, szerettünk volna. Jó lett volna megszimogatni az arcát, ne féljen. Bizony, jó lett volna. De csak nézni lehetett, beleavatkozni a 4 : 3-as képarányú, vetített valótlanság pergésébe – lehetetlenség.

Maradt a visszanezés. Gyerünk az elejére, a filmes életmű indulásának első periódusába. Rácsodálkozni az évtizeddel korábbi *Vasvirág* képsoraira, hogy már akkor is, ott is ilyen volt. Gyermekien tiszta, és csábítóan szexepiles. Innen fogva más mellékjelentéssel töltődtek meg a szerepei. Ez lett a mindentudó, mindent megoldó korszaka. Közeledett már Makk Károly az évről évre tervezett, de minduntalan visszadobott *Szerelem* forgatókönyvével, s azt a

remeklést egy színészi kinnal viselt rossz páróka sem tudta elrontani. De a remekműveket mindenki ismeri – remélhetőleg. Beszéljünk csak a surranópályán megnyert versenyekről. Olyan, egymástól gyökeresen eltérő pozícióra helyezkedő, ám közel azonos időben forgott két filmről, mint a *Holdudvar* és az *Egy örült éjszaka*. Megtört özvegy, férjét veszített káderfeleség az elsőben; pisztolyt

rántó asszony, aki a „kaparj kurta” életszínvonalát félti a másokban. Mintha két különböző színésznő játszott volna dermesztő pontossággal mind a kettőt.

S máris egy harmadik nagy szerep. Ki ez a Navratil Nusi? Egy pesti utcákon csalinkázó taxisofőr. Vérbeli vagány csaj, még annál is zúrösebb családi háttérrel. Herskó János valóságos színészparádét körített az *N. N. a halál angyala* történetarzenájába. Gábor Miklós, Darvas Iván, Mensáros László, Bara Margit, Ruttkai Éva és a többiek. Töröcsik Mari taxijába száll be a néző, nem a droszton, csak úgy képletesen, s általa akár bele a Dunába is.

A képernyő gazdái sem nélkülözhatték a jelenlétét. Szakítva azzal a rossz hagyománnyal, hogy a tévéfilmek rendezői mindig a hátsó sorokba lettek száműzve a honi mozgóképek rangsorolásánál, említsük meg néhány színészi remeklését, melyek értékét nem kisebbíti, hogy erős szépírói jelenlét van a háttérükben. Három példa, sorrendben: *Mocorgó*, *Kéktiszta szerelem*, *Jó estét nyár, jó estét szerelem*. A véletlen hozta így,

felsorolásuk előtt nem forgattam az adattárakat: mind Fejes Endre írásai alapján készültek, s mindegyiket Szőnyi G. Sándor rendezte 1967 és 1972 között. Lehet ez véletlen? Talán nem. Miként az sem, hogy Töröcsik Mari mindhárom tévés alkotásban hasonló karaktert játszott. Beskatulyázták? Nem, mert más-milyenségét kiélhette mozifilmjeiben. Ide

mintha a *Sikátor* bájt és kedvességet pusztító világrendjéből érkezett volna. Megalázott és megszomorított fiatal nőt ábrázolt.

Közben és azután a /film/színészi pálya csúcsai. *Szerelem*, *Szerelmem*, *Elektra*, *Déryné, hol van?* *Hosszú alkony*, *Aurora Borealis* ...

Makk, Jancsó, Maár, Janisch, Mészáros – mind-mind a lábai előtt hevernek. És mi, nézők is.

Folytathatatlan és befejezhetetlen. Egy teljes univerzum.

Ez mind a miénk marad.

